

לע"נ ולאורו של מורנו הרב אלישע וישליצקי זצ"ל

חסד ואמת בספר משלי

הרב מישאל רובין

חסד ואמת אל יעזבך קשרם על גרגרותיך כתבם על לוח לבך: משלי ג, ג

הלא יתעו חרשי רע וחסד ואמת חרשי טוב: משלי יד כב

בחסד ואמת יכפר עון וביראת יהוה סור מרע: משלי טז ו

מהר"ל נתיב גמילות חסדים

אבל רו"ל מפרשים הכתוב הזה כי בעל גמילות חסדים ראוי לכטרת תחטא. כי בעל גמילות חסדים יש בו הטוב הגמור שהוא מטיב לאחרים, ולאדם כמו זה יש לו זכות ודקות תחמרי ואינו אדם חמרי גמור, כי החומר אינו משפיע רק הוא מקבל תמיד. ודבר זה דמיון רו"ל במה שאמרו (אבות פ"ב) אין עם תארץ חסיד, כי עם

הארץ שהוא אדם חמרי אין לו מדת חסידות לעשות הטוב אל אחר, כי החומרי הוא מקבל ואינו משפיע לאחר, ולכך בעלי גומלי חסדים שעושים הטוב ומשפיעים לאחרים אינו חמרי רק יש לו זכות החומר, ובשביל זה מוכך גוסו וחומרו מן החטא אשר הם פחיתות וחמרי. וכן אמרו במדרש (ילקוט הושע תקכ"ב) כי חסד חסצתי ולא זכה אמר הקב"ה חביב עלי חסד שאתם גומלים חסד זה לזה יותר מכל זבח שזבחה שלמה לפני אלה עולות יעלת שלמה פעם א' היה ר' יוחנן בן זכאי מהלך בירושלים והיה ר' יתושע מחלך אחריו אמר אוי לנו על הבית שהוא חרב מקום שניתכפרים בו עונותינו אמר לו בני אל ירע לך כי יש לנו פסרה כיוצא בזה ואיזה זה גמילות חסדים לכך גאמר כי חסד חסצתי ולא זכה ואומר כי אמרתי עולם חסד יבונה ע"כ. וכל זה מסני כי בעל גמילות חסדים אין לו מדה החמרית, רק יש לו זכוך החומר וזכות מוכך ומטהר את הגוף מן החטא כמו שהתבאר, ולפיכך בחסד יכוסר עון.

ג) חסד ואמת אל יעזבך. חסד נקרא מה שאין האדם מתחייב ליתן לחברו, וזו זנוזינה היא בתורת חסד. ואמת הוא המשלם גמול לחברו מפני שעשה לו כן¹¹ אל עזבך, חראה שתמיד יהיו עמך. ומ"ש מתחילה חסד ואחר כך ואמת, כיון שעושה חסד עם חבריו שאינו מחוייב להם, איך אפשר שלא ישלם גמול טוב למי שעשהו. כן בהקב"ה כתיב¹² "ורב חסד ואמת", היינו שחסדו הוא גדול באיכות, אבל לא זכמות, כי הנותן בתורת חסד לא יתן הרבה, אבל הגמול הוא לפי החיוב, וז"ש וחסד ואמת אל יעזבך, שתתן אפילו למי שלא עשה לך טובה עדיין בתורת חסד, גם מתנה מרובה, שהוא ואמת, ולכן כתיב בהקב"ה "ורב חסד", כלומר, מה שזוהא ותן בתורת חסד גם כן רב, כלומר הרבה, ואחר כך משלם גמול ירי אדם¹³, והיינו רב יותר, כי אם בחסד כן, על כרחך באמת יותר, ולכן בתחילה אמר "ורב חסד", אחר כך "ואמת", וזהו בין אדם לחברו. וכן בין אדם למקום: חסד הוא ללמדו אחרים, ואמת ללמוד בעצמו, כמ"ש חז"ל¹⁴ "ותורת חסד"¹⁵ וכי יש תורה של חסד, יש תורה שאינה של חסד, אלא ללמד לאחרים היא תורה של חסד, שלא ללמד יא אינה של חסד, כי מה שהאדם לומד בעצמו הוא מחוייב, כי לכך בא לעולם, מ"ש¹⁶ "אם למדת תורה הרבה אל תחזיק טובה לעצמך, כי לכך נוצרת", אבל לומר הוא חסד¹⁷

(יב) עמכם חסד וגו'. פירושו, כי מה שאדם עושה לחבירו טובה מחדש הוא נקרא חסד, ומה שאדם משלם טובה לחבירו על שעשה עמו מכבר טובה נקרא אמה, כי הוא מחוייב לעשות לו זאת. וזהו שאמרו חז"ל¹⁸ האוכל כו' אל יאכיל אוהו גם כן עדישים, כי זה שהאכיל אותו תחילה עשה עמו חסד, אבל השני אם יאכיל אותו גם כן עדישים הרי עדיין לא עשה לו כלום בעד החסד שעשה, אלא ששילם לו מה שהיה חייב לו, אלא שהוא צריך להאכילו מאכל חיוחר טוב. ואוחו היוחר יהיה חסד גם כן, וז"ש 'תחן אמת ליעקב חסד לאברהם', פירושו כי מה שהבטיח לאברהם היה חסד כי הוא טובה חדשה, אבל אצל יעקב הוא אמת ששילם לו מה שהבטיח כבר לאברהם, וזה וזאמרה כאן אני עשיחי עמכם חסד שהייתי אחכם, על כן תעשו עמדי גם כן חסד, ימהו החסד, שתחיו את בית אבי, כי מה שתחיו אחי אינו רק אמה, וזהו ונתתם לי אות אמת¹⁹.